УДК 821.162.1
https://doi.org/10.17721/psk.2026.42.157-176

Артур Малиновський
ORCID 0000-0001-5687-6413

ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНІКА АНТІНА СЕРЕДНИЦЬКОГО НА СТОРІНКАХ «НАШОГО СЛОВА»

Анотація. *Статтю присвячено аналізу творчої спадщини відомого польського літературознавця, літературного критика, письменника, педагога, перекладача та редактора А. Середницького, який упродовж усього життя не лише вивчав українську культуру та літературу, але й активно популяризував її серед поляків. Його величезний науковий спадок й досі усе ще недостатньо опрацьований українським літературознавством, що зумовлює актуальність нашого дослідження.*

Мета розвідки полягає у тому, щоб проаналізувати розміщені на шпальтах «Нашого слова» публікації А. Середницького, у яких він досліджує творчість видатних українських письменників у часовому розрізі XVIII — до першої половини XX ст.

Констатовано, що співпраця польського літературознавця із варшавською газетою «Наше слово» тривала від середини 50-х й до 80-х років XX ст. За цей період А. Середницький, який найчастіше користувався літературним псевдонімом Антін Верба, опублікував на сторінках газети понад ста статей. Серед них праці, у яких він аналізує творчість багатьох українських та польських письменників, художні здобутки української літератури XX ст., її літературознавчої науки, видавничої діяльності та перекладознавства.

Цикл статей А. Середницького, присвячених творчості українських письменників різних історичних періодів був частиною його, на жаль, нереалізованого задуму створити підручник, присвячений історії української літератури.

У статті проаналізовано статті польського літературознавця, у яких він звертається до творчості Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Драгоманова,

CC License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
© Малиновський Артур, 2026

І. Карпенка-Карого, П. Грабовського, І. Нечуя-Левицького, М. Старицького, М. Кропивницького, І. Франка, Лесі Українки, А. Тесленка, С. Васильченка, Н. Кобринської. Зазначено, що у своїх літературознавчих оглядах А. Середницький намагався визначити головні ідейно-тематичні вектори творчості аналізованих ним письменників, їх художньо-стильове та жанрове новаторство.

Ключові слова: *літературна україніка, літературознавство, літературна критика, проза, лірика, драматургія.*

Інформація про автора: *Малиновський Артур Тимофійович, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.*

Електронна пошта: *malinowski_artur@ukr.net*

Artur Malynovskyi

ANTONI SEREDNICKI'S LITERARY UKRAINICA ON THE PAGES OF "NASHE SLOVO"

Abstract: *This article analyzes the literary work of the renowned Polish literary scholar, critic, writer, educator, translator, and editor Antoni Serednicki. Throughout his life, he not only studied Ukrainian culture and literature but also actively promoted them among the Polish public. His extensive body of scholarly work remains insufficiently explored within Ukrainian literary studies, a fact that underscores the relevance of this research.*

The aim of this study is to analyze the articles A. Serednicki published in the journal "Nashe Slovo", in which he examined the work of prominent Ukrainian writers spanning the period from the 18th century to the first half of the 20th century.

It is noted that the Polish literary critic's collaboration with the Warsaw-based journal "Nashe Slovo" spanned from the mid-1950s to the 1980s. During this period, A. Serednicki — who frequently used the pseudonym Antin Verba — published over a hundred articles in the journal. These included works analyzing the writings of numerous Ukrainian and Polish authors, the artistic achievements of 20th-century Ukrainian literature, and topics related to literary scholarship, publishing, and translation studies. The scope of literary Ukrainian studies addressed by A. Serednicki in "Nashe Slovo" is broad and multifaceted, encompassing the work of numerous writers and the artistic achievements of 19th–20th-century Ukrainian literature as a whole, as well as literary scholarship, publishing activities, Polish Ukrainica, public gatherings, and cultural events.

A. Serednicki's series of articles dedicated to the work of Ukrainian writers from various historical periods was part of a plan — unfortunately never realized — to create a textbook on the history of Ukrainian literature. This article analyzes the writings of a Polish literary critic who examined the works of H. Skovoroda, T. Shevchenko, M. Drahomanov, I. Karpenko-Karyi, P. Hrabovskyi, I. Nechui-Levytskyi, M. Starytskyi, M. Kropyvnytskyi, I. Franko, Lesia Ukrainka, A. Teslenko, S. Vasylchenko, and N. Kobrynska. It is noted that in his literary reviews, A. Serednicki sought to identify the key ideological and thematic trajectories of the analyzed writers' works, as well as their artistic, stylistic, and genre innovations.

Keywords: *Ukrainian literary studies, literary criticism, prose, lyric poetry, drama.*

Information about author: *Artur Malynovskyi, Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Ukrainian Literature and Comparative Studies, Odesa I. I. Mechnikov National University.*

E-mail: *malinowski_artur@ukr.net*

Artur Malinowski

UKRAINICA LITERACKA ANTONIEGO SEREDNICKIEGO NA ŁAMACH "NASZEGO SŁOWA"

Streszczenie. *Artykuł poświęcony jest analizie dorobku twórczego znanego polskiego literaturoznawcy, krytyka literackiego, pisarza, nauczyciela, tłumacza i redaktora A. Serednickiego, który przez całe życie nie tylko badał kulturę i literaturę ukraińską, ale także aktywnie ją popularyzował wśród Polaków. Jego ogromny dorobek naukowy jest wciąż niedostatecznie zbadany przez literaturoznawstwo ukraińskie, co przesądza o aktualności naszych badań.*

Celem niniejszego opracowania jest analiza publikacji A. Serednickiego publikowanych na łamach czasopisma "Nasze Słowo", w których zgłębia on twórczość wybitnych pisarzy ukraińskich od XVIII do pierwszej połowy XX wieku.

Stwierdza się, że współpraca polskiego krytyka literackiego z warszawskim czasopismem "Nasze Słowo" trwała od połowy lat 50. do lat 80. XX wieku. W tym okresie A. Serednicki, posługujący się najczęściej pseudonimem literackim Antin Verba, opublikował na łamach czasopisma ponad sto artykułów. Wśród nich znajdują się prace, w których analizuje twórczość wielu ukraińskich i polskich pisarzy, osiągnięcia artystyczne literatury ukraińskiej XX wieku, jej literaturoznawstwo, działalność wydawniczą i translatorykę.

Seria artykułów A. Serednickiego, poświęcona twórczości ukraińskich pisarzy różnych epok historycznych, wpisywała się w jego, niestety, niezrealizowany plan stworzenia podręcznika poświęconego historii literatury ukraińskiej.

W artykule analizowane są artykuły polskiego krytyka literackiego, w których autor omawia twórczość H. Skoworody, T. Szewczenki, M. Drahomanowa, I. Karpenki-Karyego, P. Hrabowskiego, I. Neczuja-Lewyckiego, M. Staryckiego, M. Kropywnyckiego, I. Franki, Łesi Ukrainki, A. Teslenki, S. Wasylczenki i N. Kobryńskiej. Zauważa się, że w swoich recenzjach literackich A. Serednicki starał się określić główne wektory ideowe i tematyczne twórczości analizowanych pisarzy, ich innowacyjność artystyczną, stylistyczną i gatunkową.

Słowa kluczowe: *ukrainistyka literaturoznawcza, literaturoznawstwo, krytyka literacka, proza, liryka, dramaturgia.*

Informacje o autorze: *Artur Malinowski, doktor nauk filologicznych, profesor Katedry Literatury Ukraińskiej i Studiów Porównawczych Odeskiego Uniwersytetu Narodowego im. I. I. Miecznikowa.*

E-mail: *malinowski_artur@ukr.net*

Постановка проблеми. У колі зацікавлень польської філологічної науки, мовознавців та літературознавців українська література посідає одне з незмінно пріоритетних місць. Це пояснюється не лише географічною близькістю двох народів, але й передусім їх багато в чому спільною історією, культурною та ментальною близькістю, багатовіковими творчими контактами та взаємозв'язками багатьох представників їх творчої спільноти. Серед польських вчених-філологів, які чимало зробили для розширення та зміцнення цих творчих обопільних взаємин, важливу роль відіграв Антін Середницький — літературознавець та літературний критик, письменник, педагог, перекладач та редактор. Талановитий дослідник, який не лише упродовж усього життя вивчав українську культуру та літературу, але й активно популяризував її серед поляків. Водночас, слід констатувати, що науковий спадок самого А. Середницького усе ще недостатньо опрацьований українською літературознавчою наукою, що й зумовило актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважна більшість оприлюднених на сьогоднішній день публікацій, що стосуються творчої постаті А. Середницького, мають загальний інфомаційно-до-

відковий характер. Це насамперед невеличкі за обсягом статті, розміщені у словниках та енциклопедіях. В іншій частині розвідок йдеться про окремі факти біографії вченого або про спогади про нього його колег, близьких та рідних.

З початку 20-х років XXI ст. зрештою з ініціативи Р. Радишевського було започатковане серйозне аналітичне дослідження наукового спадку А. Середницького. Це й розвідки самого Р. Радишевського (Радишевський, 2022; 2023), а також його колег (Сухарєва, 2026) та учнів (Піскун, 2026; 2024; 2026а; 2025).

Мета нашого дослідження полягає у тому, щоб охарактеризувати публікації А. Середницького, присвячені літературній україніці (творчості визначних письменників) в хронологічних межах від XVIII — до першої половини XX ст. і розміщені ним на шпальтах газети «Наше слово». Ця мета додатково зумовлена ще й тим, що більшість розвідок з україніки польського вченого, прокоментована вітчизняними літературознавцями, була розміщена на шпальтах часопису «Український календар», тоді як його літературні дописи до газети «Наше слово» ще не були предметом критичного огляду.

Виклад основного матеріалу. З україномовною варшавською газетою «Наше слово» А. Середницький почав співпрацювати з середини 50-х років XX ст., розміщуючи у ній свої критичні матеріали й ставши одночасно членом його редакційної колегії. Ця співпраця тривала до середини 80-х років, коли через проблеми з поліграфією, не в останню чергу інційовані й тодішньою владою, газета на деякий час припинила своє існування.

Усього впродовж більш ніж 30-річної співпраці дослідник, який найчастіше користувався літературним псевдонімом Антін Верба, став автором понад ста статей, написаних для видання. Звісно, обсяг газетної статті у порівнянні з журнальною публікацією занадто малий аби можна було з більшою чи меншою повнотою охарактеризувати об'єкт свого дослідницького спостереження. Але, незважаючи на ці технічні перепони, у кожній із своїх газетних публікацій А. Середницький намагався хоча б і у стисло-концентрованій формі донести до свідомості свого читача головну суть того літературного матеріалу,

над яким він працював, а головне за його допомогою популяризувати у польській культурній спільноті найважливіші мистецькі здобутки українців і спростовувати численні хибні або й ворожі уявлення, що укорінилися у її свідомості. Відтак, усі його дописи містять немало цінних фактів, нових спостережень та цікавих авторських оцінок.

Спектр літературної україніки, про яку на сторінках «Нашого слова» писав А. Середницький, доволі широкий та різноаспектний. До нього входять статті, присвячені творчості багатьох письменників й художніх здобутків української літератури XIX — XX ст. загалом, літературознавчій науці, видавничій діяльності, польській україніці, публічним зустрічам, мистецьким святам тощо.

Спробуємо систематизувати та оглянути газетні публікації А. Середницького, в яких він звертається до творчості окремих українських письменників.

Частина цих статей була написана А. Середницьким не одноосібно, а у співавторстві чи за його дорученням та рекомендаціями з Є. Анчевською та І. Микитенком, що було пов'язано із, на жаль, не реалізованим авторським наміром, об'єднавши усе написане ними, створити підручник, присвячений історії української літератури. Про творчий задум цього нереалізованого наміру свідчить, зокрема й на порядок більший за кількістю та обсягом перелік творчості українських письменників від давнини до XX ст., проаналізованих А. Середницьким на шпальтах «Українського календаря» та інших польських й українських літературних часописів.

Одну із своїх статей «Педагогічні погляди Сковороди» польський вчений адресував творчості визначного українського письменника й філософа Григорія Сковороди. У ній він аналізує освітянську діяльність українського мислителя та педагога — викладача Переяславського та Харківського колегіумів й мандрівного народного проповідника. Автор зазначає, що Г. Сковорода відомий як автор підручника з поетики та творів для школярів «Начальная дверь» і для вчителів «Разговор». У всіх своїх закордонних мандрівках він з великою увагою придивлявся до педагогічної праці в іноземних університетах. «На підставі свідчення перших біографів видатного українського педагога, — пише

А. Середницький, — відомо, що він рекомендував своїм учням високо ідейну гуманістичну античну літературу. Сковорода ставив вимогу пов'язування навчання з навколишнім життям. Він засуджував зневажання та биття учнів. Він вважав, що учням треба прищеплювати любов до літератури й науки» (Середницький, 1972, с. 4).

Серед головних вимог до шкільного читання літературних творів Г. Сковорода виділяв такі: 1) Любов до книжки; 2) Дбайливий підбір творів для читання; 3) Виключення отруйної літератури; 4) Якісний, а не кількісний підхід до читання; 5) Вироблення художніх смаків у процесі читання; 6) Використання літератури для морального виховання учнів; 7) Поєднання естетичної та пізнавальної функції читання; 8) Вирішальне значення організуючої і направляючої ролі вчителя. Останнього український педагог порівнював із дбайливим садівником, який формує характер і якості свого саду. Г. Сковорода, як зауважує польський літературознавець, вимагав від учителя повної згоди між навчанням і особистим життям. Він ставив наголос на патріотичному вихованні дітей, на глибокому гуманізмі виховання, на його демократизмі, працьовитості, на гармонійному розвитку природних нахилів та здібностей дітей, на поширенні освіти в народних масах, на боротьбі освіти з темнотою та забобонами. «Все це свідчить про те, — приходить зрештою до висновку А. Середницький, — що Григорія Сковороду треба зарахувати до передових педагогів-мислителів і практиків доби просвіщення» (Середницький, 1972, с. 4).

Велика кількість статей польського вченого присвячена творчості визначних українських письменників XIX — межі XX ст. Серед них — Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Карпенко-Карий, П. Грабовський, І. Нечуй-Левицький, М. Старицький, М. Кропивницький, І. Франко, Леся Українка, А. Тесленко, С. Васильченко, Н. Кобринська.

Творчості Тараса Шевченка на шпальтах «Нашого слова» А. Середницький присвячує три статті.

У першій з них «Загальна освіта Тараса Шевченка» вчений найперше рішуче заперечує доволі поширену в окремих колах, зокрема його польських читачів, думку, що український поет був малоосвіченою людиною і став визначною особистістю виключно завдячуючи

своєму природному таланту. Саме її він спростовує у своїй розвідці, підкріплюючи наведені аргументи ретельно добраними фактичними підтвердженнями. «Першою школою для поета, — на думку А. Середницького, — було саме життя, а незамінним учителем — український народ. Тарас з досвіду вивчив буття кріпаків — тих, що важко працювали на панщині, і тих, що служили в панських покоях, і тих, що пішли мандрувати з України до Вільнюса, а відтак до Петербурга. З життєвого досвіду Шевченко вивчав побут українського народу, його пісні, прислів'я, приказки — вивчав теми для творчості» (Верба, 1981, с. 3).

Життєвий досвід Т. Шевченка розширювався упродовж усіх років його буремної долі. За підрахунками дослідника, на карті місць перебування Шевченка позначено понад 130 місцевостей України та біля 40 поза її межами. Згадує вчений і навчання Т. Шевченка у Петербурзькій академії мистецтв, яку він закінчив із відзнакою і в якій вивчав європейське малярство, скульптуру, історію, літературу та міфологію античності, мистецтво та художню словесність усіх наступних етапів розвитку європейської цивілізації і культури.

Український поет, за словами дослідника, добре орієнтувався у церковній службі, вивчив Біблію, псалми, був обізнаний з працями визначних, і не лише православних, але й протестантських теологів, цікавився церковною унією, політикою Ватикану й навіть вченням релігійного реформатора давньої Персії Заратустри; добре знав версифікайні правила давньогрецького та давньоримського віршування, здобутки філософської європейської думки. Крім цього, велику увагу він приділяв й вивченню історії українського народу, його культури та літератури і використовував ці матеріали у своїй поетичній творчості. «Як визначний гуманіст, — стверджує А. Середницький, — Шевченко цікавився також педагогічною теорією й практикою. Поет домагався всенародної загальнодоступної освіти, морального виховування дітей і підвищення культури батьків. Він критикував царську систему освіти і виховання… Планував Шевченко створити для народних шкіл цикл підручників з арифметики, історії, географії та етнографії» (Верба, 1981, с. 3).

У останніх рядках статті польський вчений стверджує, що Т. Шевченко був глибоко освіченою людиною, яка не тільки засвоїла висо-

кий рівень європейської культури, але завдяки таланту і належній освіті створила новий український світогляд і нову епоху в українській культурі.

У двох інших статтях, які торкаються творчості Т. Шевченка, А. Середницький говорить про перекладацькі здобутки польських поетів («Польські переклади творів Т. Шевченка») та монографію відомого українського літературознавця Євгена Кирилюка «Тарас Шевченко. Життя і творчість» («Про Тараса Шевченка»).

Із посиланням на думку відомого польського поета В. Слободніка, дослідник говорить про труднощі польськомовних перекладів поезій Т. Шевченка: «Нелегким завданням у польських перекладах було віддати тон кобзаревої поезії Шевченка. Всім відомо, що взагалі трудно відтворити поезію в перекладі. Іноді поезія в перекладі перестає бути поезією. Якщо нелегко перекладати великих поетів, то перекладання поезії Шевченка наводить стократ більше труднощів, бо її народного українського характеру майже неможливо перекласти» (Верба, 1957а, с. 3).

Однією із найбільших перепон для перекладу А. Середницький справедливо вважає відмінність українського та польського віршування, зокрема застосовуваних у їхній поезії якісно відмінних систем віршування — силабо-тонічної в українців та силабічної у поляків.

Незважаючи на це, польські перекладачі невтомно опрацьовують поезію Т. Шевченка. Її першим польським перекладачем був Леонард Совінський, який, як син української кріпачки, відчував ментальну атмосферу українськості та її художній вияв у творчості Т. Шевченка досконало. Він переклав шевченківських «Гайдамаків», «Наймичку», «Княжну» та ін. твори, й крім того написав літературну розвідку про поета, яку видав у Вільно в 1861 р.

Серед інших перекладачів польською мовою поезій Т. Шевченка автор статті згадує А. Гожалчинського та Л. Кондратовича (Сирокомлі), П. Свєнціцького, С. Грушевського, С. Жеромського, Г. Даніловського, В. Фельдмана та ін. Віддаючи данину цим перекладам, А. Середницький водночас констатує, що найкращі з боку мистецької перекладацької майстерності звернення до творчості Т. Шевченка були зроблені у міжвоєнний та подальші періоди: З. Войнаровський, Б. Жиранік, К. Явор-

ський, К. Вежинський, Т. Голлендер, Я. Івашкевич, Ю. Лободовський та ін. З незмінною щирою любов'ю до українського народу та його культурних здобутків польський літературознавець, попри поодинокі упереджені літературно-критичні оцінки творчості Т. Шевченка, засвідчує той факт, що «хоч польські переклади творів Шевченка не завжди стоять на відповідному рівні, проте вони є проявом признання українського генія та його ідеології братання вільних народів без своїх і чужих панів, вони протидіють всім консервативним елементам, що намагались назвати Тараса ворогом польського народу» (Верба, 1957а, с. 3).

Характеризуючи книгу Є. Кирилюка «Тарас Шевченко. Життя і творчість» (1979), А. Середницький згадує інші його численні літературознавчі розвідки, присвячені творчості поета, нові теоретичні знахідки дослідника і у аідсумку відзначає, що його монографія помітно вплітається у вінок поетичної слави українського генія.

Зацікавленість творчою постаттю Т. Шевченка у літературно-критичному спадку польського філолога не обмежується зазначеними оглядами. Цілу низку літературознавчих праць А. Середницький присвячує постаті українського поета й у статтях, розміщених в інших літературних часописах: «Контакти Т. Шевченка з поляками», «Під впливом Тарасової музи», «Популярність Тараса Шевченка в ПНР», «Шевченко і поляки», «Відшукані листи Тараса Шевченка», «Нові переклади поезій Тараса Шевченка», «Нове про Тараса Шевченка», «Шанувальник Тараса Шевченка».

Художню, публіцистичну та політичну діяльність відомого українського культурного діяча другої половини XIX ст. М. Драгоманова А. Середницький детально характеризує у розвідках «Виступ М. Драгоманова на паризькому літературному конгресі» та «Михайло Драгоманов у Польщі», розміщених поза сторінками «Нашого голосу». У статті часопису «Наш голос» «Дослідження про українського мислителя» він рецензує присвячену творчості М. Драгоманова книгу польської дослідниці Ельжбети Горнової «Польські проблеми у творчості Михайла Драгоманова» (1978), що побачила світ у видавництві «Оссолінеум». У своїй критичній рецепції А. Середницький деталізує, що у 5-х розділах своєї роботи дослідниця простежує політичні аспекти стосунків М. Драгоманова із поляками, його об'єктивізм у оцінці цих історичних

взаємин (козацькі повстання, коліївщина та ін.), вагомий вплив польської культури на розвиток розумового життя України й української культури на польську літературу, спробу нищівної «культурної» агресії з боку імперської політики російської імперії на розвиток традицій національної ідентичності українського та польського народів. Монографія Е. Горнової, на думку дослідника, виконує важливу функцію збудження подиву та пошани до українського мислителя та репрезентованої його творчою діяльністю української нації, її історії і культури.

Поетом-борцем і страждальником називає А. Середницький у однойменній статті Павла Грабовського, цитуючи його слова: «Мені хотілось піти на муки за народ. І те бажання цілком опанувало мною. Це була якась невідхильна потреба серця» (Верба, 1957г, с. 5).

У статті автор описує важкі життєві поневіряння українського поета, його творчі взаємозв'язки з іншими письменниками, його публіцистику та перекладацьку діяльність. Тематика творів П. Грабовського, відзначає А. Середницький, різноманітна. Значну кількість своїх віршів він присвячує змалюванню нужди широких робітничих та селянських мас, різко засуджує тих українців, які стали приспішниками політики російського царату. Водночас, констатує автор статті, «крім високих ідей значне місце у своїх поезіях П. Грабовський приділяв зображенню краси природи, вродливим чарам весни, красі "Ревучого Дніпра", ніжним усмішкам квіток, пташиним пісням, буйному вітру та хмарам на безконечному небес океані» (Верба, 1957г, с. 5).

У розвідці, присвяченій І. Нечую-Левицькому, А. Середницький найперше відзначає зв'язок його творчості із місцем народження письменника в Стеблеві на Київщині: «Стеблів лежав над Россю недалеко Дніпра, в багатій чудовими краєвидами околиці. Оця краса рідної природи мала чималий вплив на замилування автор аж до барвистих описів української землі. З дитинства Іван Семенович виніс також любов до народної творчості, глибоко заховав у пам'яті казки, пісні, яких наслухався від неньки, баби Мотрі, наслухався на весіллях, на вигоні, вечорницях та в шинку» (Верба, 1957д, с. 5).

Відзначає автор статті й те, що на літературній ниві письменник працював 50 років, тому й творчість його є багатою та різноманітною,

вбираючи до себе оповідання, повісті, комедії, драми, історичні нариси, етнографічні та мовознавчі праці, а також літературні розвідки. Найбільш довершеною у художньому відношенні частиною творчого спадку українського письменника автор вважає його повісті «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я», «Бурлачка», «Пропащі», «Старосвітські батюшки і матушки» та ін. «В повістях Івана Семеновича, — акцентує загальне значення його творчості А. Середницький, — реалістично зображено життя селян дореформеного і післяреформеного періоду, показано нещасну долю бурлак, животіння жебраків, а навіть босяків, змальовано міщан, капіталістів, сільських глитаїв та поміщиків, накреслено цікаві портрети духовенства, чиновників, інтелігентів, студентів і професорів» (Верба, 1957д, с. 5).

Прозові твори І. Нечуя-Левицького, на думку автора статті, стали важливим етапом в історії розвитку української літератури.

Низку літературознавчих розвідок А. Середницький і Є. Анчевська присвятили огляду творчих здобутків відомих українських драматургів М. Старицького, М. Кропивницького та І. Карпенка-Карого.

М. Старицького автор присвяченої йому розвідки називає одним з перших драматургів, режисерів і талановитих артистів професійного театру в Україні, а до головних рис його життєвого світогляду відносить прямування до свободи, рівності, освіти, народності та гуманізму.

Автор перераховує головні, на його думку твори драматичного спадку М. Старицького, до яких відносить драми «Не судилось», «У темряві», «Талан», «Ой, не ходи, Грицю та й на вечорниці», «Богдан Хмельницький», «Маруся Богуславка», «Оборона Буші» та ін., а також водевілі «Як ковбаса та чарка, то минеться сварка», «По-модному» тощо. Детально автор розглядає у статті проблематику та сюжетні конфлікти драм «Не судилось» і «У темряві». Відзначено, що М. Старицький був не тільки драматургом, але й автором багатьох прозових та поетичних творів. З перших дослідник виділяє роман його «Кармалюк» та повість «Оборона Буші». Говорячи про лірику письменника, автор насамперед наголошує на тому, що вона була продовженням кращих демократичних традицій поезії Т. Шевченка. Вона стала на захист покривджених, борців за нове життя, волю й гнівним протес-

том проти засилля російського царату. Яскравим свідченням палкого патріотизму М. Старицького, на думку дослідника, є його відома поезія «До України», яку він цитує у своїй статті:

Як я люблю безрадісно тебе,
Народе мій, убожеством прибитий
Знеможений і темністю сповитий,
Що вже забув і поважать себе,
Потративши свої колишні сили…
Як я люблю твої сумні могили,
Україно! Як я люблю тебе!» (Верба, 1957б, с. 4).

Обстоював у своїй поетичній творчості М. Старицький і необхідність зміцнення та поглиблення культурних зв'язків між слов'янськими народами й українським та польським, зокрема:

А ми, брате-Ляше — невже
Так до суду
Між нами безлад бідолашний?
Ой скинь-бо з очей ти колишню полуду,
Ти праведно глянь, необачний.
/…/
Подаймо ж ми руки на вічне кохання
І крикнім на бенкеті згоди:
«Ми цілому світу бажаєм братання,
Поради, освіти й свободи!»

«Як бачимо, — констатує автор, — вся вірна служба народові та його мистецтву, служба високим гуманним ідеям людства поставила М. Старицького серед найкращих синів України і збереже про нього світлу пам'ять на довгі століття» (Верба, 1957б, с. 4).

Великим артистом, режисером і драматургом називає А. Середницький й М. Кропивницького, який «приніс справжнє розуміння мистецтва і оживив в Галичині український театр» (Верба, 1957в, с. 3).

Автор відмічає багату літературну спадщину драматурга, який створив до 40 п'єс, а також чимало інсценізацій творів інших письменників: «Енеїди» за Котляревським, «Вія» за Гоголем, «Невольника» та «Титарівни» за Шевченком. У драматургічних творах письменника в першу чергу відображено життя простого народу: «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Глитай, або ж павук» та ін. Перевагою перших з названих п'єс автор статті вважає чудове опанування митцем народної мови, пісень, жартів, народних приказок, майстерності сценічного діалогу,

Стосовно драм «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» та «Глитай, або ж павук» автор статті відмічає правдивість відображених у ній соціальних типів, їх психологічну деталізацію та ідейну оцінку.

Статтю, у якій йдеться про творчість видатного українського драматурга І. Карпенка-Карого, Е. Анчевська і А. Середницький розпочинає загальною оцінкою його здобутків, як творця кращих зразків нових драматичних жанрів — соціальної трагедії та комедії, і посилається при цьому на слова І. Франка, який так говорив про українського драматурга: «Чим він був для України, для розвою її громадського та духовного життя, це відчуває кожний, хто чи то бачив на сцені, чи хоча би лише читав його твори, це зрозуміє кожний, хто знає, що він був одним з батьків новочасного українського театру, визначним артистом та при тім великим драматургом, якому рівного не має наша література» (Анчевська, 1957, с. 3).

Простежуючи етапи становлення І. Карпенка-Карого як драматурга, автори статті зазначають, що інтерес письменника до театру зародився ще в юнацькі роки. Пізніше він зблизився з М. Кропивницьким та іншими акторами мандрівної трупи, яка заснувала аматорський гурток, що ставив на сцені твори українських та польських драматургів. В 1883 р. письменник вступив до театральної трупи М. Старицького. Під час гастролей трупи його було заарештовано і відправлено у заслання в Новочеркаськ, де він створив свої найкращі драми: «Наймичка», «Не так пани, як підпанки», «Розумний і дурень», «Мартин Боруля», «Бондарівна», «Безталанна».

Від часу повернення із заслання й до кінця життя, відмічають автори, письменник органічно поєднував свою драматургічну творчість

з театральною діяльністю як організатор, режисер і актор. Упродовж багатьох років він співпрацював із трупою М. Садовського та П. Саксаганського. В 1900-му році з ініціативи драматурга була створена нова театральна трупа, в репертуарі якої були й його власні п'єси. Він сам з незмінним успіхом виконував різноманітні ролі, вражаючи глядача монументальністю створюваних ним соціальних типів та глибиною розкриття їх сценічних образів. Драматична творчість І. Карпенка-Карого, за словами дослідників, багата тематикою, жанрами, образами, різноманітністю сюжетних ситуацій, народними елементам, а вислів самого письменника «Я взяв життя» може слугувати епіграфом до усієї його творчості. У статті детально проаналізовано ідейно-тематичну основу та сюжетний перебіг окремих драматичних творів письменника — «Бурлака», «Мартин Боруля», «Безталанна».

Не міг, звісно, оминути своєю дослідницькою увагою А. Середницький й титанічні постаті визначних представників українського письменства межі XIX — початку XX ст. І. Франка та Лесі Українки.

«Вірний син України глибоко і безмежно відданий інтересам свого народу, борець за його свободу і щастя, прапороносець його безсмертної сили — таким знає Івана Франка український народ і за це шанує його з покоління в покоління. — Зазначають А. Середницький та Е. Анчевська. — Творчість Франка ознаменувала цілу нову епоху в розвитку демократичної течії в українській літературі. Він був видатним письменником, критиком, перекладачем, публіцистом, літературознавцем, фольклористом і істориком» (Анчевська, 1956, с. 3).

Творчість визначного українця, відзначають дослідники, здобула велику популярність не тільки в слов'янських, але й у багатьох інших країнах Європи та на американському континенті. Простеживши головні віхи життєвого шляху українського письменника, автори статті далі характеризують його політичний світогляд та головні спрямування його художньої творчості: «В численних оповіданнях, повістях, поемах і драмах дав письменник жахливі картини життя на Україні. В його творах, як в кришталевому дзеркалі, відбилися всі бажання й мрії простого українського народу. Поетична творчість Франка вражає глибиною ідей і різноманітністю форм. Вона народжена в полі-

тичній боротьбі. Це поезія великої творчої сили і соціально-філософських узагальнень» (Анчевська, 1956, с. 3).

Дослідники відзначають й численні творчі зв'язки письменника з представниками сучасної йому польської літератури, взаємозапозичення та переклади з неї. У завершальних рядках статті дослідники констатують неможливість охопити у короткій розвідці увесь обшир творчих взаємозв'язків І. Франка із його польськими колегами по перу, зазначаючи, водночас, що письменник «є живим пам'ятником дружби наших народів, полум'яним борцем за рівність і братерство всіх народів світу. Також вільну Україну уявляв собі поет лише в сім'ї братніх народів. Ось його слова:

> Та прийде час, і ти вогнистим видом
> Засяєш у народів вольнім колі!.. (Анчевська, 1956, с. 3).

Лесю Українку А. Середницький вважав найвизначнішою письменицею в українській літературі. Високу оцінку автор надає поетичним збіркам поетеси: «На крилах пісень, «Думи і мрії», «Відгуки», поемам «Самсон», «Місячна легенда», «Давня казка», «Роберт Брюс», «Одно слово», «Бранець», «Ізольда Білорука», а також її драмам: «Блакитна троянда», «Руфін і Прісціла», «Камінний господар», «Лісова пісня»; драматичним поемам: «У пущі», «Вавілонський полон», «Кассандра», «Осіння казка»; оповіданням «Пізно», «Помилка», «Приязнь» і повісті «Жаль»; творам для дітей «Метелик», «Біда навчить», «Лелія».

Відзначає автор й діяльність поетеси у сферах фольклористики та перекладознавства. Як головну рису життєвого та художнього світогляду Лесі Українки автор визначає її національний патріотизм: «На перше місце в проблематиці творів Лесі Українки висувається питання соціального і національного визволення. Поетеса особливо наголошувала на визволенні людини від соціального гніту. Питання це виступає як в її лірициі, так в поемах і драматичних творах» (Верба, 1957, с. 4).

Статтю, присвячену творчості Архипа Тесленка, А. Середницький символічно назвав «Співець знедоленого селянства». Його батьки «наїлись нужди доволі і тому закликали сина: «Учися… учися, щоб хоч ти,

як ми, не страждав, не спотикавсь по поденщинах». У творах письменника, відзначає автор, відображено лихоліття найбідніших у селі наймитів, розкоші лютих куркулів, цинічних поміщиків і чорносотенців, зажерливого духовенства, зламаних надій українських інтелігентів, матерів та нещасних українських дітей, що в'янули і сохли в муках голоду.

Твори А. Тесленка автор оцінює як оригінальні та високохудожні, подібні до Стефаникових, такі, що мають своєрідний стиль, в якому «тече кров страждань самого автора». Вони сповнені гарячим протестом проти експлуатації людини й палким закликом до селянської революції.

Звертаючись до оцінки творчої постаті Степана Васильченка, А. Середницький зазначає: «Був час, коли сільські вчителі добре таки заслужилися українському народові. Їх представники збагатили зокрема рідну літературу. Таким народним вчителем-письменником був Степан Васильович Васильченко (Панасенко)» (Верба, 1957ґ с. 3).

Дослідник простежує у статті життєвий та творчий шлях українського письменника. Особливо він наголошує на творах С. Васильченка, адресованих питанням української освіти, учительської діяльності та дитячого світу: «Народна школа і рідна мова на Україні». «Циганки», «Волошки», «Дощ», «Мороз», «Свекор», «Приблуда», «Авіаційний гурток», «Широкий шлях», «Гріх», «З самого початку» та ін.

Крім професійної, вчительської, тематики А. Середницький відзначає й спектр авторських зацікавлень, осердям яких виступають загальнонародні, соціальні та національні теми, до яких він відносить твори «На хуторі», «У панів», «Талант», «На чужину», «Осінній ескіз», «Чайка» та ін. «Не дивлячись на образи нужди дореволюційного животіння народу, — робить висновок автор статті, — твори Васильченка сповнені оптимізмом, глибокою вірою у перемогу правди і волі. Своєю громадською, педагогічною, а перш за все літературною діяльністю письменник здобув почесне місце в історії українського народу» (Верба, 1957ґ с. 3).

Ще одну статтю, присвячену українським письменникам кінця XIX — середини XX ст. А. Середницький адресує творчості Наталії Кобринської, жінки-письменниці західної України та Буковини. У статті автор особливо відзначає інтерес письменниці до жіночого питання та соціальної проблематики тогочасного українського суспільства. Де-

тальну характеристику в огляді автора отримують твори письменниці «Дух часу», «Задля кусника хліба», «Ядзя і Катруся», «Дідусь» та ін. «Письменниця, — пише автор у фіналі своєї статті, — високо цінила працю і трудовий народ. Вона показала в своїх творах, що між двором і хатою не може бути взаєморозуміння» (Верба, 1960, с. 5).

Крім зазначених, у своїх літературознавчих розвідках, розміщених на шпальтах «Нашого слова», А. Сердницький аналізує й творчість українських письменників першої та другої половини ХХ ст. — М. Рильського, А. Головка, І. Кочерги, Ю. Яновського, О. Гончара, І. Ле, О. Корнійчука, М. Годованця, О. Гаврилюка та ін.

Висновки. У дослідженні проаналізовано критичні рецепції А. Середницького та його творчих колег, в яких простежено художні здобутки українських письменників періоду XVIII — другої половини ХХ ст. Зазначено дослідницьку скрупульозність автора у його характеристиках творчості аналізованих ним авторів, головні ідейно-тематичні вектори їх письменницької уваги, художньо-стильову специфіку та мистецьку майстерність їхніх творів. Анонсовано необхідність подальшого вивчення творчості А. Середницького, зокрема у частині його публікацій, які стосуються творчості українських письменників другої половини ХХ ст., а також узагальнених його оглядів літератури цього періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. А. Верба. Наталія Кобринська. *Наше слово.* 1960. Ч. 5 (181). С. 5.

2. А. Верба. Леся Українка. Частина ІІ. *Наше слово.* 1957. Ч. 27 (47). С. 4.

3. А. Верба. Польські переклади творів Т. Шевченка. *Наше слово.* 1957. Ч. 10 (30). С. 3.

4. А. Середницький. Педагогічні погляди Сковороди. *Наше слово.* 1972. Ч. 48 (850). С. 4.

5. Антін Верба. Михайло Старицький. *Наше слово.* 1957. Ч. 15 (35). С. 4.

6. Антін Верба. М. Кропивницький. *Наше слово.* 1957. Ч. 16 (36). С. 3.

7. Антін Верба. Павло Грабовський. *Наше слово.* 1957. Ч. 19 (39). С. 5.

8. Антін Верба. Степан Васильченко. *Наше слово.* 1957. Ч. 38 (58). С. 3.

9. Антін Верба. Нечуй-Левицький. *Наше слово.* 1957. Ч. 13 (33). С. 5.

10. Антін Верба. Загальна освіта Тараса Шевченка. *Наше слово.* 1981. Ч. 10 (1281). С. 3.

11. Є. Анчевська, І. Верба. Іван Франко. *Наше слово.* 1956. Ч. 1. С. 3.

12. Є. Анчевська. Іван Карпенко-Карий. *Наше слово*. 1957. Ч. 18 (38). С. 3.

13. Піскун А. Антін Середницький — популяризатор творчості Тараса Шевченка у Польщі. *Шевченкознавчі студії.* 2026. Випуск 1 (29). Частина 2. С. 83-100.

14. Піскун А. Козаччина в польській літературі: критична рецепція А. Середницького. *Київські полоністичні студії*. 2024. Т. 40. С. 477-487.

15. Піскун А. Образ українства в польському письменстві межі XIX-XX століть у літературно-критичній рецепції Антіна Середницького. *Волинь філологічна.* 2026. Випуск 41. С. 165-178.

16. Піскун А. Польська україніка в літературно-критичній рецепції Антіна Середницького. *Київські полоністичні студії*. 2025. Т. 41. С. 312-331

17. Радишевський Р. Письменство польсько-українського пограниччя у дослідженнях Антіна Середницького. *Діалог двох культур.* Sulejowek. 2022. № 1. С. 89-100.

18. Радишевський Р. Польська літературознавча україністика. Київ: Талком, 2023. 928 с. С. 183-192

19. Сухарєва С. Слово Антіна Середницького про минувщину: до історії літературної критики українсько-польського пограниччя. *Волинь філологічна: текст і контекст.* 2026. № 41. С. 190-200.

REFERENCES

1. A. Verba. (1960). Nataliia Kobrynska. *Nashe slovo.* No. 5 (181). (p. 5). [in Ukrainian]

2. A. Verba. (1957). Lesia Ukrainka. Chastyna II. *Nashe slovo.* No. 27 (47). (p. 4). [in Ukrainian]

3. A. Verba. (1957). Polski pereklady tvoriv T. Shevchenka. *Nashe slovo.* No. 10 (30). (p. 3). [in Ukrainian]

4. A. Serednytskyi. (1972). Pedahohichni pohliady Skovorody. *Nashe slovo.* No. 48 (850). (p. 4). [in Ukrainian]

5. Antin Verba. (1957). Mykhailo Starytskyi. *Nashe slovo.* No. 15 (35). (p. 4). [in Ukrainian]

6. Antin Verba. (1957). M. Kropyvnytskyi. *Nashe slovo.* No. 16 (36). (p. 3). [in Ukrainian]

7. Antin Verba. (1957). Pavlo Hrabovskyi. *Nashe slovo.* No. 19 (39). (p. 5). [in Ukrainian]

8. Antin Verba. (1957). Stepan Vasylchenko. *Nashe slovo.* No. 38 (58). (p. 3). [in Ukrainian]

9. Antin Verba. (1957). Nechui-Levytskyi. *Nashe slovo.* No. 13 (33). (p. 5). [in Ukrainian]

10. Antin Verba. (1981). Zahalna osvita Tarasa Shevchenka. *Nashe slovo.* No. 10 (1281). (p. 3). [in Ukrainian]

11. Ye. Anchevska, I. Verba. (1956). Ivan Franko. *Nashe slovo.* No. 1. (p. 3). [in Ukrainian]

12. Ye. Anchevska. (1957). Ivan Karpenko-Karyi. *Nashe slovo.* No. 18 (38). (p. 3). [in Ukrainian]

13. Piskun A. (2026). Antin Serednytskyi — populiaryzator tvorchosti Tarasa Shevchenka u Polshchi. *Shevchenkoznavchi studii.* Issue 1 (29). Part 2. (p. 83-100). [in Ukrainian]

14. Piskun A. (2024). Kozachchyna v polskii literaturi: krytychna retseptsiia A. Serednytskoho. *Kyivski polonistychni studii.* Vol. 40. (p. 477-487). [in Ukrainian]

15. Piskun A. (2026). Obraz ukrainstva v polskomu pysmenstvi mezhi XIX-XX stolit u literaturno-krytychnii retseptsii Antina Serednytskoho. *Volyn filolohichna.* Issue 41. (p. 165-178). [in Ukrainian]

16. Piskun A. (2025). Polska ukrainika v literaturno-krytychnii retseptsii Antina Serednytskoho. *Kyivski polonistychni studii.* Vol. 41. (p. 312-331). [in Ukrainian]

17. Radyshevskyi R. (2022). Pysmenstvo polsko-ukrainskoho pohranychchia u doslidzhenniakh Antina Serednytskoho. *Dialoh dvokh kultur.* Sulejówek. No. 1. (p. 89-100). [in Ukrainian]

18. Radyshevskyi R. (2023). Polska literaturoznavcha ukrainika. Kyiv: Talkom. (p. 183-192). [in Ukrainian]

19. Sukharieva S. (2026). Slovo Antina Serednytskoho pro mynuvshchynu: do istorii literaturnoi krytyky ukrainsko-polskoho pohranychchia. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst.* No. 41. (p. 190-200). [in Ukrainian]

Отримано: 27.08.2026
Прорецензовано: 10.09.2026
Схвалено до друку: 29.09.2026